

Gaal Lajos

Gömör természeti öröksége 28. A Dobsinai-jégbarlang

Az ember általában szereti a csodákat. Szereti létrehozni a maradandót, a csodálmivalót, de hasonló ámulattal figyeli a mások által létrehozott nagy műveket is. Ugyanez vonatkozik a természet alkotta csodákra. Mert a természet valóban képes nagy és tökéletes műveket létrehozni. Példa erre a Dobsinai-jégbarlang. Ha fel kellene sorolnunk Gömör hét természeti csodáját, a Dobsinai-jégbarlang kétségkívül közéjük kerülne, de a történelmi Magyarország hét csodája között is bizonyára szerepelne, talán még Európa csodái között is. Mi több, szakmai körök a világ legjelentősebb jégbarlangjai közé sorolják, mivel jégtömege szokatlanul nagy, több mint száztízezer köbméter, ami az alpesi magashegyi övezeten kívül ugyan csak ritkaság számba megy.

Ez a természeti csoda jóformán a feltárás pillanatától kivívta az ember hódolatát és alázatát. Alázatát a természet nagyszerűsége, tökéletessége előtt. Bizonyítéka ennek, hogy a becsületes dobsinai polgárok a kezdettől fogva tudatosan törekedtek e világraszóló természeti jelenség megóvására és létrejöttének alaposabb megismerésére. Már a barlang felfedezésében is felismerhetünk egy bizonyos tudatosságot. Érdemes felidézni az 1870. június 15-én történeteket.

Dobsináról már korán reggel elindult egy lovas szekér nyolc fővel és sok-sok furcsa felszereléssel Sztracena irányában. A szekér átzötyögött a Sztracenai-völgyön, majd letérve a köves útról, a *Ducsa-hegy* felé vette az irányt. A hegy alatti sziklák között húzódott meg ugyanis az a rejtélyes nyílás, amelyből a legmelegebb nyáron is jéghideg levegő áramlott ki. Favágók, szénégetők, pásztorok, vadászok ezért előszeretettel hűsöltek mellette, vagy hűtötték

italukat a „jégverem” szájánál. A szűk nyílás feneke azonban elveszett a beláthatatlan sötétségben. Ismeretlen mélységeket sejtetett. A nép számára egyetlen magyarázat tűnt a legvalószínűbbnek: ez csak a pokolba vezethet.

Ehhez a nyíláshoz közeledett tehát a nyolcfős csapat a 137 évvel ezelőtti meleg júniusi napon. Jól ismerték a nyílást, hiszen korábban puskalövésekkel igyekeztek megbecsülni a mélységét. Az út utolsó szakaszát már gyalog tették meg, mivel a szekér nem tudott feljutni a sziklás hegyoldalra. A csapat feje **Fehér Nándor** dobsinai orvos, aki jó szervezőként és a természeti furcsaságok felkutatásának támogatójaként volt ismert. A jeges nyíláshoz érve, rövid pihenő és haditanács után három bányász elkezdte a nyílás kitágítását. Ez csakhamar sikerült is nekik. Beszereltek egy csörlőt is, amivel a bátor vállalkozót leeresztik az ismeretlenbe. A lényeges kérdés azonban csak ekkor következett: ki legyen a bátor vállalkozó? Pokol ide, pokol oda, mégiscsak bizonytalan kimenetele van az ilyen kísérletnek! Végül az akkor 24 éves, frissen végzett bányamérnök, **Ruffiny Jenő** önként jelentkezett, és a kötelet az ő derekára kötötték. Kezébe adtak egy zsineget is, amely a felszínen egy kis csengőhöz volt erősítve. Ha bajba kerül, ezt megrántja, és társai felhúzzák. Ruffinyt ezután rövidesen elnyelte a nyílás sötét torka.

A természet azonban nem engedi egykönnyen feltárni titokzatos csodáit. A nyílásba ugyanis a kíváncsi, de kevésbé bátor arra járók tömérdek követ, fadarabot és miegymást dobáltak, hogy meggyőződjenek az üreg mélységéről, vagy egyszerűen csak hallhassák a lehulló kő csengését. Ez persze a felfedezőnek nem kis gondot okozott, hiszen át kellett küzdenie magát a kellemetlen dugón. Végül sikeresen továbbjutott, és egyszerre egy tágas teremben találta magát. Ez volt a mai Kis-terem. A terem alját borító jégen azonban hirtelen megcsúszott, és akaratlanul megrántotta a vészjelző csengőt. Ruffinyt elkezdték felhúzni, a dugóhoz érve azonban két kő közé szorult. A

A Nagy-terem 1874-ben. Krenner József Sándor rajza • Reprodukció

hurok egyre szorult rajta, már-már a fulladás fenyegette. A tragédiát Fehér doktor lélekjelenlétének köszönhetően kerültek el, aki felismerte a helyzet komolyságát. Végül kiszabadították Ruffínyt kellemetlen helyzetéből, és alaposan meggyötörve felhúzták. Társainak beszámolt a látottakról, a nagy felfedezés kecsegtető lehetőségéről. A lelkesedés nem lankadt. Ellenkezőleg, egy kis pihenő és frissítő után Ruffíny ismét leereszkedett a barlangba. Ezúttal már óvatosabb volt. Az eredmény sem maradt el. Egyre tovább jutott, bányászmeccsese gyenge fényében egyre hatalmasabb jégtömegek csillantak meg. Eljutott a mai Nagy-teremig és a Ruffíny-folyosóig. A mágikus jégvilág ámulatba ejtette, társaira gondolva azonban visszafordult, és lehívta őket is. Aznap még **Mega Endre** dobsinai hivatalnok és **Lang Gusztáv** fiatal hadnagy is leszálltak a barlangba, hogy megcsodálják ezt a jégbe fagyott álomvilágot.

A lelkesedés határtalan volt. Már másnap megtekintette a barlangot a dobsinai polgárok egy csoportja. A város vezetősége köszönetét fejezte ki a bátor felfedezőknek, majd kötelezte magát az egyedülálló természeti jelenség megfelelő kezelésére és megóvására, amelynek érdekében minden áldozatot hajlandó meghozni. Ígéretet tett a barlang megnyitására is, továbbá arra, hogy a bevételt a fenntartásra és a környezet szépítésére fordítsák. A mai hivatalnokok számára talán hihetetlennek tűnik, de minden fölösleges bürokrácia és huzavona nélkül be is tartották az ígéretet, és a barlang két hónappal a feltárás után megnyílt a nagyközönség számára. A következő évben már falépcsőkkel is ellátták, olajmeccsesekkel világították meg, a legszebb részekben pedig magnéziumfényt gyűjtöttek. A barlang kezelésével és védelmével a városi erdészetet bízták meg. Rövidesen (1872–1873-ban) szál-

Jégzuhatag • Bella P. felvétele

lodát is építettek, amelyet később kibővítettek. A városi tisztviselők rugalmassága ma is irigylésre méltó.

Közben a barlang tudományos megfigyelését sem hanyagolták el. Fehér doktor már 1870-ben megkezdte a járatok hőmérsékletének mérését. A jég keletkezésének okát, részletesebb mérések alapján, **Krenner József Sándor**, a budapesti *Magyar Nemzeti Múzeum* kusztódja igyekezett megvilágítani. Ismereteit 1874-ben tette közzé. Ugyanebben az évben jelent meg **Pelech János** dobsinai városi főorvos részletes ismertetője a jégbarlangról és a Sztracenai-völgyről, amelyet lefordítottak német és angol nyelvre is. Részletes tudományos elemzést tett közzé 1888-ban **Fisher Miklós** iglói tanár is a *Magyarországi Kárpátgyegesület Évkönyvében*.

Az új jégbarlang híre ilyen érdeklődés mellett gyorsan terjedt mind belföldön, mind külföldön. A nem mindennapi jégcsodát sokan akarták látni. Ráadásul termeiben több ízben tartottak nyári korcsolyázásokat is. A barlangot még 1872-ben, két évvel feltárása után megtisztelte látogatásával **Szász Gothai Coburg Ágoston** herceg **Klementína** feleségével, **Amália** hercegnővel és **Ferdinánd** herceggel, aki öt évvel később Bulgária uralkodója lett. Négy évvel később itt járt **Stefan Marko Daxner** Tiszolcáról, 1879-ben **Siegmeth Károly**, a Kárpátgyegesület egyik vezető egyénisége, neves barlangkutató, 1881-ben pedig a *Magyar Orvosok és Természetvizsgálók* tekintették meg a barlangot. Két évvel később a jégcsodát meglátogatta **Pavol Országh Hviezdoslav**, **Svátózar Hurban Vajanský** és **Jókai Mór**, 1884-ben francia írók népes csoportja, 1887-ben **I. Milán** szerb király, de járt itt **Lesseps**, a szuezi-csatorna építője és **Nansen**, a sarkkutató is. Ennek hatására Dobsina városa sem tértlenkedett, és már 1886-ban, Európában ez elsők között, egy generátor segítségével bevezette a barlangba a villanyvilágítást. **Szontágh Bertalan** gömöri alispán és **Dobay Vilmos** bányaigazgató hathatós támogatásával pedig mintaszerű parkot alakítottak ki a barlang környezetében. A *Magyar Állami Meteorológiai Intézet* 1911-ben állandó megfigyelőállomást létesített a Nagy-teremben, 1914-ben pedig a barlang megvilágítását rákapcsolták a városi villanyvezetékre. Ezután még számos szakember vizsgálta a barlang hőmérsékleti viszonyait.

A fényes karriernek azonban csakhamar véget vetett az első világháború. A háború után csak lassan növekedett a látogatók száma. 1937-ben ugyan több mint 23 ezren tekintették meg a barlangot, de hamarosan közbe szőtt a második világhégés. Szó szerint, hiszen 1945-ben, a harcok során leégett a szálloda is, a vendégek könyvek egy részével. A szállót 1949-ben ugyan újjáépítették, a barlang megfelelő bánásmódot igénylő jégképződésmélységeivel azonban szakszerűtlenül és mostohán bántak. Az előregedett villanyvilágítást nem újították fel, a beszerelt 70 erős égőt túl sokáig hagyták égve, ami a jég lassú olvadásához vezetett. Az olvadás által szabadabbá vált anyakőzetben barlangkutatók ráadásul kitértek egy repedést is, amelyen keresztül bejutottak ugyan egy addig ismeretlen cseppkőes részbe, de az onnan kiáramló

meleg levegő tovább olvasztotta a jeget. 1947-re már válságossá vált a helyzet. A pozsonyi *Hidrometeorológiai Intézet* közbelépésére történtek ugyan lépések a hiányosságok kiküszöbölésére, de a hasadék elszigetelését és az olvadás megátolását véglegesen csak az 1954-es év elején sikerült elérni. Ekkor korszerűsítették a barlang villanyvilágítását és látogatási útvonalát is.

A barlang páratlan értékeinek megóvására kétségkívül kedvező hatással volt a *Szlovákiai Barlangok Igazgatóságának* létrejötte 1970-ben, amely egy tető alá vonta mind a 12 idegenforgalmi barlang kezelését. Az intézet akkori igazgatója, **Josef Jakál** még abban az évben egy nagyszabású konferenciát rendezett a barlang feltárásának századik évfordulójára, amelyen számos neves tudós, kutató tartott előadást. 1998-ban eredeti formájában újjították fel a bejárati épületet, a bejárathoz felvezető úton pedig tanösvényt létesítettek.

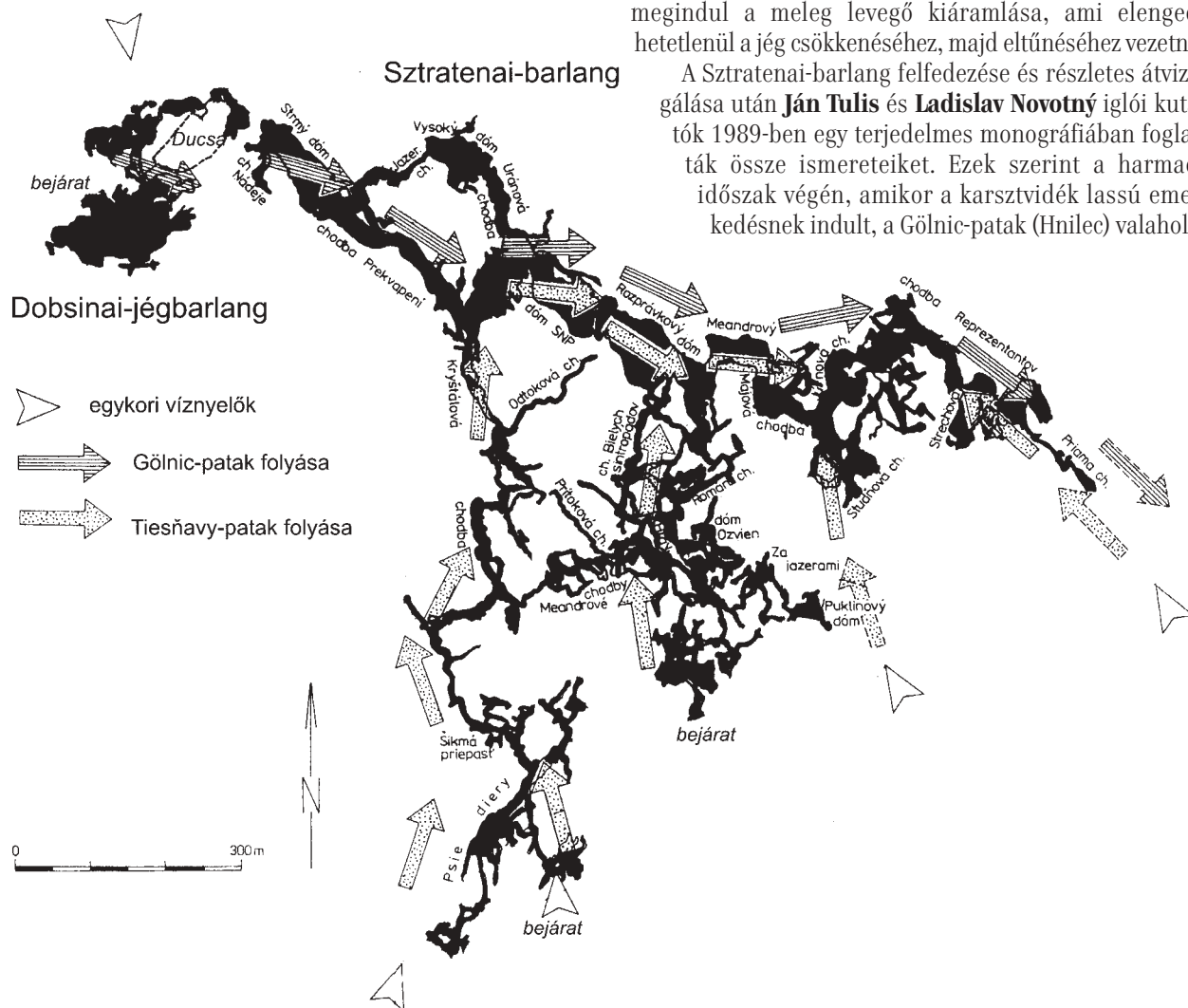
A barlangban jelenleg a jég mozgásának, jellegének és a levegő hőmérsékletének állandó megfigyelése folyik. A 10 perces időközökben mért értékeket egy automatikus rendszer távúton juttatja el a liptószentmiklósi igazgatóság központjába. A jég kutatásában elért eredményeknek

köszönhetően 2006 májusában Szlovákiában rendezték meg a *Nemzetközi Barlangtani Szövetség* jégbarlangokról szóló tanácskozását, amelyen 12 ország szakemberei vettek részt.

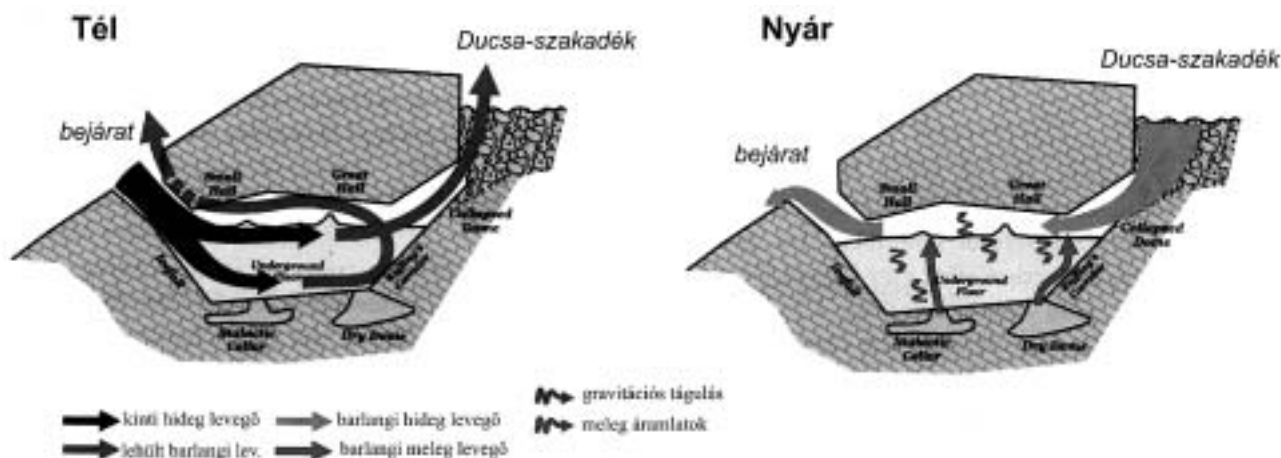
Hol tart ma a jégbarlang kutatása? Okosabbak lettünk-e a korszerű műszerek mérési után?

El kell mondani, hogy a barlang keletkezésének megvilágításához elsősorban a Sztratenai-barlang 1972-es felfedezése járult hozzá lényegesen. December 1-én két iglói barlangkutató, **Vladimír Košel** és **Jaromír Volek** átásott egy 4 méteres omlást a Sztratená falucskától dél-nyugatra fekvő, szabadon hozzáférhető *Denevéres-járat* végén, és fokozatosan egy hatalmas barlangrendszerbe jutottak, amelyet Sztratenai-barlangnak neveztek el. Az átkutatott járatok együttes hossza jelenleg csaknem 22 kilométer. A kutatások során a barlangászok nyugati irányban egyre jobban megközelítették a Dobsinai-jégbarlang földalatti járatait. Egyre világosabbá vált, hogy a két barlang szorosan összefügg egymással. Néhány tíz méterre a jégbarlang közvetlen közelében nyíló Duca szakadék alatti járatoktól leállították a kutatásokat, mivel ha a jégbarlangra rákapcsolják a Sztratenai-barlangot, megindul a meleg levegő kiáramlása, ami elengedhetetlenül a jég csökkenéséhez, majd eltűnéséhez vezetne.

A Sztratenai-barlang felfedezése és részletes átvizsgálása után **Ján Tulis** és **Ladislav Novotný** iglói kutatók 1989-ben egy terjedelmes monográfiában foglalták össze ismereteiket. Ezek szerint a harmadidőszak végén, amikor a karsztvidék lassú emelkedésnek indult, a Gölnic-patak (Hnilec) valahol a

A Dobsinai-jégbarlang és a Sztratenai-barlang térképe az egykori földalatti patakok irányával • Tulis és Novotný (2007) nyomán

A barlang légáramlatainak vázlatja • Pflitsch és koll. (2007) nyomán

Dobsinai-jégbarlang előtt annyira kitágította a mészkő hasadékait, hogy lebukott a föld felszíne alá, és ott folytatta oldó-koptató munkáját. Kialakította a főágat a Dobsinai-jégbarlang és a Sztratenai-barlang északnyugat-délkelet irányban húzódó járataiban, majd déli irányból ez az ág négy mellékágon keresztül lecsapolta a *Tiesňavypatak* vizét. Ily módon terjedelmes barlangrendszer jött létre az amúgy is könnyen oldódó, repedezett steinhalmi és wettersteini típusú mészkőben. A negyedidőszak pleisztocén korának kezdetére a Gölnic-patak már elhagyta a barlangot és szárazzá vált a két barlang akkor még közös folyosórendszere. Ezután, a pleisztocén közepe táján, a nyugati rész járatainak egy része két helyen is beomlott. Az egyik omlás a Dobsinai-jégbarlang jelenlegi bejárata, a másik pedig a hatalmas Ducsa-szakadék. A földalatti járatrendszer így két barlangra szigetelődött. Mivel az omlások által egy hatalmas, 70 m mély zsákszerű, elszigetelt üreg jött létre, az alján így megüledhetett a télen beáramló nehezebb, hideg levegő. Tavasszal aztán a repedéseken alászivárgó víz a hideg levegő által túlhűtött mészkőn keresztülérve a barlang üregében rétegenként megfagy, és hatalmas jégtömböket képez. A jeget nyáron is aránylag hidegen tartja az a hideg légáramlat, amely a Ducsa-szakadék törmelék rétegében gyülemlik fel és a bejáraton keresztül kiáramló levegő helyébe tódul a barlangba. A jég tehát az év nagy részében hideg környezetben marad. Meleg hatással jóformán csak az alatta levő mészkő van rá. A jégtömeg alja ettől lassan mindig olvad, de a tetejére nagyjából ugyanannyi új jégréteg rakódik le. Ez állandó folyamat, amelynek eredménye, hogy az egész jégtömeg kb. 1700–2000 évenként teljesen kicserélődik. A jégkitöltés ebből kifolyólag állandó mozgásban is van, lassan "utazik" fentről lefelé. A tudomány számára fontos, hogy a beszivárgó vízzel a barlangba különböző szerves anyagok, pollenszemek is bekerültek, amelyek az egyes jégrétegekben konzerválódtak. Ezekből következtethetünk a jégrétegek korára és az akkori környezet jellegére. E célból a barlang jégtömbjében a közelmúltban több fúrást is végeztek.

Az egyébként egységes zsákszerű üreget a jég több részre osztja: *Kis-teremre*, *Nagy-teremre*, *Ruffiny-folyo-*

sóra, *Földszintre*. Részleges jégtakaró az Omlás-teremben is található, amely a Ducsa-szakadék alá vezet. A jég képződésére kedvező hatással van a nyílás északi irányú fekvése a Ducsa-hegy északi oldalán, valamint az aránylag magas tengerszint feletti magasság (969 m) is, ami megfelelő csapadékot és alacsonyabb hőmérsékletet szolgáltat. A Nagy-terem léghőmérséklete februárban $-2,7$ és $-3,9$ $^{\circ}\text{C}$ között mozog, de augusztusban eléri a $+0,2$ $^{\circ}\text{C}$ -ot is. A jégnélküli cseppkőves részeken magasabb a hőmérséklet, $+3,5$ $^{\circ}\text{C}$ körül van. A barlang hossza 1 483 m, de ebből a látogatható rész csak 475 m. A járatok függőleges szintkülönbsége 112 m.

Azt gondolnánk, hogy az ilyen fagyos, földalatti jégvilágban semmilyen élőlény nem bírja ki huzamosabb ideig. Nem így van. A kutatók több értékes gerinctelen állatfajt is találtak itt, pl. az *Allorhiscosoma sinix* nevű ikerszelvényest, amely a Nyugati Kárpátok barlangjain kívül sehol sem fordul elő, de hasonlóan értékes az innen leírt *Hypogastrura crassaegranulata dobsinensis* nevű ugróvilás. Aránylag nagy számban fordulnak elő denevérek is. A Dobsinai-jégbarlang a bajuszos denevér (*Myotis mystacinus*) és a Brandt denevér (*Myotis brandti*) legnagyobb telelőhelye Európában, de előfordul itt a ritkaságszámba menő tavi denevér (*Myotis dasycneme*) és a horgasszűrű denevér (*Myotis nattereri*).

A Dobsinai-jégbarlang nemzeti természeti emlék, amely számos szempontból képvisel kiemelkedő természeti értéket. Ezért 2000-ben hozzácsatolták a Szlovák- és Aggteleki-karszt barlangjaihoz, amelyek 1995-től felkerültek az UNESCO kulturális és természeti világörökségének jegyzékébe. Magas fokú védelmet, állandó megfigyelést és szakszerű kezelést igényel. Fontos, hogy a körültekintő védelem kiterjedjen a környező felszíni területekre is. Ezek szerencsére hasonlóan szigorú védelmet élveznek, mivel a barlang nyílása a *Sztratenai Nemzeti Természeti Rezervátum* területén található, amely a *Szlovák Paradicsom Nemzeti Park* része.

A bejárati épület 1911-ben. Helyén ma az eredeti stílusban felújított változata található • Reprodukció

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bella, Pavel

2007: Morphology of ice surface in the Dobšiná Ice Cave. In (Zelinka ed.): 2nd International workshop on ice caves. Proceed. Liptovský Mikuláš, 15-23.

Droppa, Anton

1960: Dobšinská ľadová jaskyňa. Šport Bratislava, 112 old.

Fehér Nándor

1872: A Dobšiná jégbarlang. Természettudományi Közlöny, Budapest, 10-13.

Fischer Miklós

1888: A Dobšiná-jégbarlang physikai magyarázata. A Magyarországi Kárpátgyesület Évkönyve 15, Igló, 161-199.

Halaš, Jaroslav

1989: Tepelná bilancia Dobšinskej ľadovej jaskyne. Slovenský kras 27, Martin, 57-71.

Hanvai Ede

1900: A Dobšiná jégbarlang és környéke. Dobsina.

Krenner József Sándor

1874: A Dobšiná jégbarlang. Magy. Természettud. Társ. Budapest.

Lalkovič, Marcel

2000: Z histórie Dobšinskej ľadovej jaskyne. Aragonit 5, Liptovský Mikuláš, 30-32.

Pelech János

1884: A Sztraczenai völgy és a Dobšiná jégbarlang. Budapest.

Petrovič, Štefan – Šoltís, Juraj

1971: Stručná mikroklimatická charakteristika Dobšinskej ľadovej jaskyne. Slovenský kras 9, Martin, 41-47.

Pflitsch, Andreas – Piasecki, Jacek – Sawiński, Timoteusz – Strug, Krzysztof – Zelinka, Ján

2007: Development and degradation of ice crystals sediment in Dobšinská Ice Cave (Slovakia). In (Zelinka ed.): 2nd International workshop on ice caves. Proceed. Liptovský Mikuláš, 38-49.

Piasecki, Jacek – Sawiński, Timoteusz – Zelinka, Ján

2005: Spatial differentiation of the air temperature in the entrance collapse of Dobšinská Ice Cave as contribution to the recognition of the problem of air exchange between cave and the surface. Slovenský kras 43, Martin, 81-96.

Steiner Lajos

1922: Hőmérsékleti viszonyok a Dobšiná jégbarlangban. Mathemat. és Természettud. Értesítő 39, Budapest, 61-65.

Tulis, Ján

1997: Pohyb ľadu v Dobšinskej ľadovej jaskyni. Aragonit 2, Liptovský Mikuláš, 6-7.

Tulis, Ján – Novotný, Ladislav

1989: Jaskynný systém Stratenskej jaskyne. Martin, 464 old.

2007: Dobšinská ľadová jaskyňa Ice Cave – 136 years from its discovery. In (Zelinka ed.): 2nd International workshop on ice caves. Proceed. Liptovský Mikuláš, 8-14.

Uhrin, Marcel

1998: Prehľad poznatkov o netopieroch (Mammalia: Chiroptera) systému Dobšinská ľadová jaskyňa – Stratenská jaskyňa. Aragonit 3, Liptovský Mikuláš, 15-18.

Danis Ferenc

Volt egyszer egy Szondy-emlékhely

A Hontmegyei Kaszinótársulat 1860. október 2-án tartott közgyűlésén elfogadott határozat szerint **Szondi Györgynek**, Drégely-vár hős védőjének egy emlékéhez méltó szobrot kívánnak állítani a város környékén. Az indítványt dr. **Majthényi László**, a társulat elnöke terjesztette elő. Szavait idézve: „*egy igazi hős honfi harcolt a százsoros túlerővel szemben. Nem győzelemért, mert jól látta, hogy az oly korhadt erősséget sokáig védeni nem lehet. És nem dicsőségért, hisz jól látjuk, hogy Szondinak, az egyszerű primássági várnagynak a neve ma éppen hogy feledve nincs. Mégis küzdött hős lelkének ösztönével és meghalt, cselekedetével hőssé válva...*”

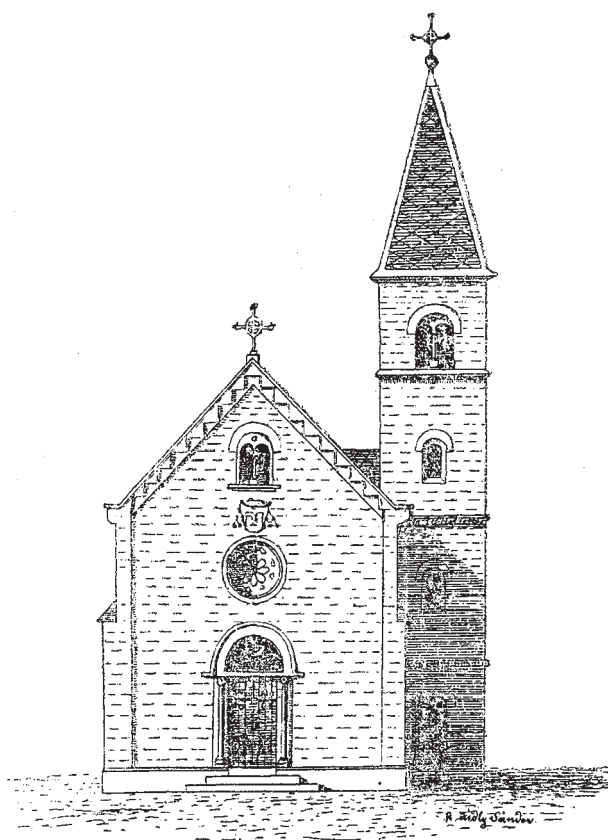
A Szondy-szobor terve

A határozat értelmében, nagy reményekkelelve, megkezdődött az aláírásgyűjtés. A gyűjtőíveken azonban lassan gyülekezett az adomány: 1866 végére alig haladta meg az 500 forintot. Önkéntelenül felmerült a kérdés: várjanak-e tovább a bizonytalan kimenetelű gyűjtés eredményességére? Vitás kérdés maradt az is, hol és milyen alakban emeltessék a Szondi-emlék? Három hely került számításba: 1. a már említett Drégely-vár alatt, 2. támogatói voltak annak a gondolatnak is, hogy Ipolyságon, mint Hont megye székhelyén, vagy Palánkon, a Pest-selmeci főút mellett álljon az emlékmű. Végül annak alapján döntöttek, hogy ha Szondi nem katonahős, hanem politikai egyéniség, esetleg tudós vagy költő lett volna, talán a megyeszékhely lenne erre méltó hely, de hős várvédőként ott a helye az emlékének is, ahol életét áldozta hazájáért.

Közben az ügyben felkért **ifj. Vay Miklós** (1828–1906) szobrász elkészítette a szobor költségvetését. Szerinte egy 7-8 láb magas Szondi-szobor homokkőből 1200, cinkből 3 ezer, vasból hétezer, bronzból kb. 9 ezer forintba kerülne – szállítási, felállítási és egyéb költségek nélkül. Egyidejűleg elkészített egy Szondit ábrázoló kis szobormintát, amelyet a kaszinó társulat termében ki is állítottak. Nyilvánvalóvá vált, hogy ekkora összeget lehetetlen összegyűjteni, hiszen – bár a kibocsátott aláírási íveken szerepelt a megye és az ország minden rendű, osztályú és politikai nézetű férfiúja –, sokkal kisebb összeg szerepelt ott, mintsem hogy az emlékszobor felállítását el lehetett volna kezdeni.

Új javaslat született: állíttassék Szondi dicsőségére egy emlékkápolna, minthogy hasonló célból ilyenek már léteznek több helyen külföldön, de hazánkban is. Ezen nézetét **Pongrácz Lajos** a kaszinótársulat 1867. december 30-i ülésén foglalta össze *Szózat a Szondi-emlék ügyében – szobor-e, vagy kápolna?* című előadásában, majd egy röpiratban a nagyközönség elé tárta elképzelését.

A Szondi-emlékhely ügyében eredményes volt az 1868-as év. A választmány olyan személyekkel bővült, akik – bár nem Hont megyéből származtak – az ügygel rokonszenveztek. Az emlékválasztmány elnöke **Simor János** hercegprímás lett, úgy is, mint Drégely-vár környékének ura. Tiszteletbeli tagok lettek: **Arany János** költő, **Brack Ferenc** Bars megyei főorvos, **Horváth Mihály** történész, volt csanádi püspök, **Ipolyi Arnold** Hont megyei, abban az időben már egri kanonok, **Knauz Nándor** primási levéltárnok és **Lippert József** lovag, primási műépítész. A számadásokról, adakozásokról szóló iratokat az ipolysági takarékpénztárban helyezték el. Az adakozás további lendülete érdekében felkérték az ország katolikus püspökeit, káptalanjait és a megyék főispánjait, hogy segítsenek a tervük megvalósításában. Ipolyi Arnold, a választmány jegyzője felkérte a Bécsben dolgozó Lippert műépítész, hazánkfiát, hogy döntse el szakmai szempontból: szobor vagy kápolna legyen-e Szondi emlékére? Lippert válaszában megírta, hogy a Drégely-vár természet adta fekvéséből adódóan a szoborhoz legalább 10 ezer forinttal kellene az emlékbizottságnak rendelkeznie. Kidolgozott egy gyönyörű kápolna-tervrázot, és elküldte a választmány-

A Szondi-emlékkápolna

nak. A kaszinógyűlésen kijelentette, hogy a hercegprímás, mint tiszteletbeli elnök elfogadta javaslatát és a kápolna építéséhez kész hozzájárulni „minden szükséges anyaggal...”. Ezek után az elnökség a tervet jóváhagyta és elküldte a várható költségvetéssel a prímási hivatalnak.

A következő néhány év alatt ismét szünetelt a Szondi-emlékkügy. Részben a kaszinótagok nézetkülönbségei miatt, de országos ügyek miatt is. A következő közgyűlés 1873. március 18-án volt. Ezen **Vaszary Kolos**, az új hercegprímás bejelentette, hogy az építési költségekhez kész hozzájárulni kőanyaggal, tetőcseréppel és a belső berendezés legköltségesebb részét is saját költségén kívánja elkészíttetni. Ezek után a döntés az 1877. január 5-i közgyűlésen született meg, amelyet **Horváth Miklós** főispán vezetett. Ezen titkos szavazással háromtagú bizottságot választottak a kápolna helyének kitűzésére és az építkezés irányítására. Ennek tagjai **Majthényi László**, **Pongrácz Lajos** és **Schönn Alajos** voltak, ám a kápolnaépítés pontos helyéről nem született döntés, mivel a kiszemelt földterület tulajdonosa nem volt hajlandó azt 3000 forint alatt átengedni. Ezt **Majer István** esztergomi kanonok és Hont megyei főesperes oldotta meg: a területet saját költségén megvette, és átadta a bizottságnak. Így a hercegprímás után ő lett az emlékhely legnagyobb mecénása.

A következő közgyűlésen a végrehajtó bizottság két új taggal bővült: **Lestyánszky Sándorral** és **Schiller Antallal** – mindkettő Hont megyei tisztségviselő volt. Az építkezés kivitelezésével **Feigler Ignác** pozsonyi építész bízta meg, aki a kijelölt helyen 1883-ban munkához látott. Az

építkezés költségeire Vaszary Kolos hercegprímás 3083 forintot utaltatott át a társulat számlájára. Ezen kívül **Kiss György** szobrászművésznél megrendelte Szondi György szobrát is. Ma ez a szobor a *Honti Múzeumban* látható (Selmechányáról kaptuk vissza), sajnos sürgős felújításra szorulna.

Az emlékkápolna ugyan nem a vár szomszédságában, hanem Drégelypalánk és Hont községek között, egy domináns magaslaton épült, ahonnan az utazónak, turistának szemébe tűnik. Az akkori prímási gazdasági épületek felett, mintegy kilométernyi távolságra volt, ahová széles, hársfákkal és orgonabokrokkal szegélyezett út vezetett. Innen délre láthatók Drégely-vár romjai, míg keletre tekintve a Szanda-vár, távolabb pedig Hollókő tűnik fel, s a Karancs hegység. Északi irányban a távoli Selmec hegység legmagasabb csúcsa, a Szitnya uralja a tájat, míg nyugatnak a szomszédos Kukucska hegyen állhatott **Pázmány** lovag vára, **Hont** vezéré pedig a mai községben, feltehetően a templomdombon. „Ezeknél még bájolóbb a közvetlen közelünkben, vagyis előttünk elterülő Ipoly völgye, mely Nógrád megye székhelyétől, Balassagyarmattól Hont megye székhelyéig, Ipolyságig valóságos kertként tárul elénk, magába foglalva számos falut, kisebb-nagyobb majorságot, malmokat, fehérlő pincékkel ékes szőlőhegyeket” – írja e tájról Pongrácz Lajos, a későbbi Honti Múzeum egyik alapítója.

A kápolna homlokzatával az Ipolyság–Budapest közti országút felé tekintett, román stílusú apszisával pedig a vár irányába mutatott. Homlokzatát faragott kőből készült kapu díszítette, fölötte színes üvegből kirakott rozettával. A rózsadísz feletti részét az alapító érsek címere és a román stílust jelző oszlopos timpanon töltötte ki. A kápolna magassága 8 m, a homlokzata kereszttel együtt 15 m magas volt. A palával fedett, 23 m magas toronyrészbe 48 lépcső vezetett. Belvilága 80,5 m² volt. A belépő figyelmét különösen megragadta a három nagy, színes üvegből készült ablak, különösen az oltár feletti ablak, melyen – oltárkép gyanánt – Magyarország védasszonya volt látható, karján a kis Jézussal. Az ablaküvegek festményeit **Kratzmann Ede** budapesti műtermében készítették. A vörösmárvány oltár a süttői uradalmi bányából került ki, udvari, jőnevű kőfaragó készítette. Az oltárt csak egy aranyozott kereszt díszítette. A kápolnahajó jobboldali részén a hős Szondi György szobra állt, vele szemben, a túldalton a honti nők által készített Szondi-zászlót helyezték el. A kápolna padlózatát carrarai vörös és fekete márvány kockákból kirakott mozaikból az akkortájt Pozsonyban élő olasz **Baroni** készítette. A falak díszítésére használt téglát Szobrol hozták. A toronyban függő, 4 q súlyú harangot **Valzer** harangöntő készítette.

A kápolna környékének parkosítását **Rónay Béla** uradalmi intéző tervezte. A hárs- és fenyőfák, virágbokrok mellett, távolabb, mintegy 26 holdas területen cseresnye- és szilvafákat, valamint hárs- és akácfákat ültetett ki.

Az emlékbizottság emlékérmét is készíttetett, s „hogy minden idők történeti tanulságául szolgáljon” azt „a legmaradandóbb érebe öntette.” Készítését **Gerl Károly** kör-

möcbányai királyi pénz- és éremvésnök vállalta.

A választmány ezen kívül versenypályázatot hirdetett egy irodalmi mű megírására, a drégelyi hős tetteinek dicsőítésére. Alapul **Majer István** püspök, esztergomi kanonok 15 körmői aranya szolgált, a másik adakozó 4 magyar arannyal **Dessewfy Gyula** palásti plébános lett. Szondi népszerűségét jelzi, hogy 42 pályamű érkezett a bírálóbizottság asztalára. Pongrácz Lajos javaslatára a bizottság egy emléklap kiadását is jóváhagyta a nagyközönség számára.

A honti nők is igyekeztek hozzájárulni az emlékünnepe fényéhez. **Pongrácz Emma** (Lajos lánya) vezetésével egy kézzel hímzett díszzászlót készítettek.

Az Emlékkápolna-alapítvány a banki számla kamatait bennhagyta lekötve „örök időkre”, mint Szondi-Simor alapítványt a megyei közművelődés céljaira.

Az emlékérmekből egy darab színaranyból készült, ezt Simor bíboros vehette át. A megye 12 tagú küldöttsége 1885. június 1-én utazott Esztergomba, hogy megköszönje a hercegprímásnak a segítséget, egyúttal pedig megkérjék őt az emlékkápolna felszentelésére.

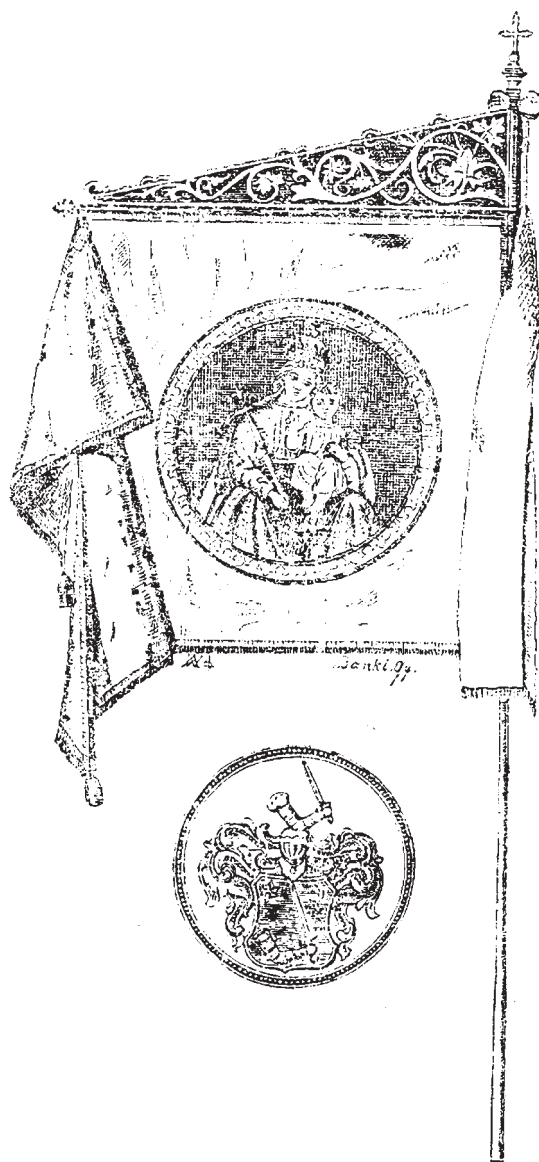
A felszentelés 1885. október 6-án ünnepélyes keretek között történt meg. A bíboros-érseket már az előző nap esti óráiban az uradalmi tiszt lakásán, szálláshelyén üdvözölte a kaszinótársaság elnöksége. Másnap, a „felette hűvös, őszi nap dacára” már kora reggel a vidéki népezrei, nagyrészt az illető községek lelkészeinek vezetése alatt, egyházi körmenetben vonultak fel a Szondi-emlékkápolnához. Ipolyságról, a megye székhelyéről Drégelypalánk irányában a megye ősi „insurrekcionális” zászlaja alatt indult el a hintók hosszú sora. Először Drégelypalánkon álltak meg, ahol a hercegprímás és kísérete csatlakozott közzájuk.

Mint a korabeli híradás beszámol róla, a felszentelés magasztos ténye emelkedett hangulatban folyt, amelyet a lelkesedés emelt a hercegprímás nagyhatású, hazafias alkalmi beszéde. Ebben méltatta a magyar hazát ért történelmi csapások mértékét és annak szomorú hatását a lakosságra. Majd így folytatta: „Szondi emléke azonban él három század lefolyta után is élt a krónikában és a költők ajkán, s élni fog mindaddig, míg csak magyar lesz. Emlékét hirdetni fogja ez a kápolna is... Mért volt tehát jó és helyes, hogy Szondi emléket kápolnával örökítsük meg? Először is azért, mert Szondi keresztény hős és vértanú volt. Vívott, küzdött és meghalt a kereszténység érdekeiért. Isten dicsőségére és a boldogságos szűz tiszteletére áll fenn e kápolna, de Szondi dicsőségére is.” A magyar hazafi, aki e kápolnába jön, vagy csak azt messziről is megpillantja, buzgó imával fog emlékezni a régi hősekre, és imába foglalja őket. De van a kápolnában még valami, ami szintén arra hivatott, hogy Szondi emléket hirdesse, és ez az a zászló, amelyet Hont nemes honleányai itt kibontottak. A lobogó nemzeti jelkép, végtelenül többet ér és képvisel, mint az anyag, amelyből készült és a munka, amelyet készítésére fordítottak. A nemzeti lobogó redőibe be van burkolva milliók szíve, milliók hazaszeretete. Ily lobogóval kezében rohant ki Szondi hős csapata a végső

küzdelemre.

A valódi szónoki ihlettel tartott vallásos-hazafias beszéd nagy hatást keltett a megjelentek soraiban, akik között számos más vallású is akadt. Bizonyítja ezt az egyhangú éljenzés, amely a kápolnából kilépett szónokot fogadta. Neve elsőként került be a Szondi-emlékkönyvbe.

Sajnos, a világháborút átvészelő kápolna és a Szondi-emlékhely egész területe 1945 után a szovjet hadsereg kiképzőtáborra lett. Az állandó, kíméletlen használat által lassan lepusztult épületet egy „véletlen ágyúlövedék” találta el, majd köveit lassacskán széthordták. Ma már nyoma sincs a szép kápolnának. Talán helyes volna, ha az utókor legalább megjelölné az emlékhely helyét és rövid történetét.

A Szondi-zászló